

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Dilekçe Komisyonu Genel Kurulu Kararı

Tarih: 28.05.2005

Karar No: 14

Dilekçe No	Dilekçe Sahibinin Adı, Soyadı Adresi	Dilekçelerin Konusu
5262	Abdurrahman BÜYÜKKESKİN Yüksel Alan Mh. Ali Çetinkaya cd. 487 sk. No. 5	<i>Dilekçeler; bazı televizyon kanallarında yayınlanan programların Türk aile yapısını, çocukların ve gençlerin psikolojik gelişimini olumsuz etkilediği ve ilgili idare makamları tarafından bu programların yayının engellenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınmadığı iddialarını içermektedir.</i>
6856	Doğu Garajı/ ANTALYA Urbiye ELHAN Sığınaklar sk. No.180 Altındağ/ ANKARA	
7568	Azime ÖZER Davraz Mh. Polis Loj. 5.Blok No.5 ISPARTA	
7586	Sevda İLGÜN Şafak Mh. 3408 sk. No.12/5 BATMAN	
7621	Ufuk ŞEN Adalararası sk. Ufuktepe Mh. Gül Apt. No.5/17 Keçiören/ANKARA	

Komisyonumuz, bazı televizyon kanallarında yayınlanan programların Türk aile yapısını, çocukların ve gençlerin psikolojik gelişimini olumsuz etkilediği ve ilgili idare makamları tarafından bu programların yayının engellenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınmadığı iddialarını içeren –isimleri yukarıda belirtilen şahıslara ait- dilekçeleri, Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, RTÜK Başkanlığı, Özel Radyo ve Televizyon Yayıncıları Derneği, Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği, TRT, TGRT, SHOW, KANAL D, Samanyolu Televizyon Kuruluşları temsilcileri ile Hacettepe ve Ankara Üniversitesinden gelen akademisyenlerin katıldığı 28.04.2005 tarihli 8 inci toplantısında –dilekçe konularının birbiriyle bağlantısından dolayı- birlikte incelemiş ve karara bağlamıştır.

Öncelikle belirtmek gerekirse dilekçe komisyonuna gelen başvurulardaki şikayetler başlıca şu konuları içermektedir:

- Dilekçeler, daha çok “Gelinim Olur Musun, Bir Prens Aranıyor, Sabah Yıldızları, Size Anne Diyebilir miyim, Bizim Evde Neler Oluyor vb.” son zamanlarda sıkça yayınlanan yarışma niteliği taşıyan programlara yöneliktir. Yine Kurtlar vadisi, Alacakaranlık gibi bir takım dizilerden de şikayetlerin varlığı gözükmemektedir.

- Bu tür programların Türk aile yapısını bozucu etkisi olduğu, aile içinde şiddeti artırdığı, çocukların ve gençlerin gelişimini olumsuz etkilediği ve onları şiddet kullanma, sigara içme, küfür ve argolu ifadelerle konuşma gibi kötü alışkanlıkları edinmeye özendirdiği,
- Bu tür programların özel hayatın mahremiyetine aykırı nitelikte olduğu,
- Başta Radyo Televizyon Üst Kurulu olmak üzere idari makamların bu programların toplumsal etkilerinin ortaya konması ve denetlenmesi konusunda görevlerini yeterince yapmadığı,
- Bu tür programların salt reyting artırma kaygısıyla yapıldığı, Türk geleneklerini, manevi değerlerini yıprattığı,
yapılan şikayetlerin başlıcalarıdır.

Konunun dikkati çeker bir boyutu da içeriği zengin olmayan bu tür programları yayınlayan kuruluşların, yayın ilkelerine uyan televizyon kuruluşlarına karşı haksız rekabet içinde olduğu ve televizyon yayıncılığı adına kötü örnek teşkil ederek, genel olarak televizyon yayınlarının kalitesinin düşmesine sebep olduğu iddiasıdır.

Komisyonumuz bütün bu iddiaların ne kadar gerçekliği yansıttığını, bahse konu programların etkilerinin ne olduğunu irdelemek ve (varsa) sorunların giderilmesine yönelik olarak çözüm önerilerini almak üzere toplantıya katılan temsilcileri ve akademisyenleri dinlemiştir.

a- Hükümet Temsilcilerince Yapılan Açıklamalar

RTÜK Başkanlığı ve Aile Araştırma Kurumu temsilcilerince verilen bilgiler özetle şu şekilde olmuştur:

- 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi görevi Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna verilmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, programları yayınladıktan sonra ilgili yasa hükümlerine uygunluk açısından denetlemekte olup, Üst Kurulun programlara yayından önce müdahale etme veya programları yayından kaldırma yetkisi bulunmamaktadır.
- Radyo ve televizyon yayınları RTÜK uzmanlarınca titizlikle takip edilmekte ve yasa hükümlerine aykırı yayınlar için rapor düzenlenmekte, bu raporlar ve yayın kopyaları Üst Kurulca değerlendirilerek gerektiğinde aynı yasanın 33 üncü maddesi hükümlerine göre kuruluşlara müeyyide uygulanmaktadır. 4756 Sayılı Yasayla değişik 3984 Sayılı Yasanın 33 üncü maddesine göre; yasayı ihlal eden yayın kuruluşlarına sırasıyla uyarı/özür dileme, program durdurma, para cezası ve geçici yayın durdurma cezası uygulanması söz konusu olmaktadır.
- Yayınların izlenmesi, raporların düzenlenmesi ve Üst Kurula sunulması, Üst Kurulca karar ihdas edilmesi, kararın yayın kuruluşuna tebliğ edilmesi, uyarı cezasını gerektiren

haller dışında ilgili kuruluştan savunma istenmesi, gelen savunmaların değerlendirilerek karara bağlanması, Üst Kurulun verdiği kararın ilgili kuruluşa tebliğ edilmesi ile idari işlemler tamamlanmaktadır.

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun bütün kararları idari yargının denetimine açıktır. Üst Kurulun müeyyide kararlarına karşı yayın kuruluşlarınca idari yargıya yapılan başvurularla hukuki süreç başlamaktadır. Bu durumda yayın kuruluşuna müeyyide uygulanması için yasal sürecin seyri beklenmektedir. Çünkü cezalar kademeli olup, verilen bir ceza hukuki kesinleşmeden aynı programla ilgili yeni bir değerlendirme yapılamamaktadır. Buna karşılık televizyon programları dönemlik bölümler halinde hazırlanmakta ve hukuki sürecin beklenmesi nedeniyle çoğu zaman yasayı ihlal eden bir programa müeyyide uygulanması, program yayını bittikten sonra mümkün olabilmekte, bu şekilde yasa da öngörülen müeyyide amacı doğrultusunda bir işlev görmemektedir.

- Aile eksenli yarışma programlarıyla ilgili olarak Komisyon Başkanlığına ulaşan dilekçelere benzeyen pek çok şikayet dilekçesi son dönemde Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna da gelmiştir. 1 Ocak 2005- 31 Mart 2005 tarihleri arasında evlilik yarışmalarıyla ilgili 7 506 adet, kadın kuşak programlarıyla ilgili 3 600 adet şikayet alınmıştır.

- Çeşitli televizyon kanallarında yayınlanan aile eksenli yarışma programlarında gençler kendilerine uygun eşleri belirlemekte, yarışma evlilikle sonuçlanırsa karşılığında para ödülü almaktadırlar. Oysa mutluluk, sevgi, sadakat ve benzeri duyguların yeşerdiği ve büyüdüğü aile kurumunun para karşılığı yapılandırılması ve ödülü para olan bir birlikteliğin adının aile olması kültürel yapımızda önemli yaralar açabilir.

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu gelen şikayetleri ve yapılan başvuruları da dikkate alarak özellikle 2005 yılının başlarında yoğunlaşan, yayıncılık sektöründe "reality show" olarak adlandırılan söz konusu yarışma programlarına yönelik olarak, özellikle 2005 yılı Mart ayı içerisinde çeşitli müeyyide kararları almıştır. Buna rağmen programlarda bir düzelme olmadığı gibi, 4-5 saat süreyle yayınlanan benzer programlar diğer kanallara da yayılmış ve bu programlara katılan yarışmacıların başka programlara da konuk olmaları suretiyle yarışmalarda yaşanan kavgalar Türkiye'nin gündemine taşınmıştır.

- Söz konusu yarışma programlarının, sürelerinin uzunluğuna rağmen maliyetlerinin ucuzluğu ve reytinglerinin yüksek olması nedeniyle yayın kuruluşları açısından vazgeçilmez hale geldikleri anlaşılmaktadır.

- Aile eksenli yarışma programlarıyla ilgili olarak Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna gelen şikayetler ve konuya ilişkin uzmanların tespitleri yayın kuruluşlarının temsilcilerine Ankara'da yapılan bir toplantıda bildirilmiş, derhal gerekli önlemleri almaları ifade edilmiştir. Ardından, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 2 Mart 2005 tarihli toplantısında acil önlemler alınmasını kararlaştırmıştır. Üst Kurul kararı doğrultusunda İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı içerisinde yalnızca aile eksenli yarışma programlarını denetleyecek bir komisyon

oluşturulmuş, komisyonun raporlarının süratle st Kurula ulaştırılması sağlanmış ve st Kurul olağanüstü toplantılar yaparak anılan programlarla ilgili müeyyide kararları almıştır.

- Radyo ve Televizyon st Kurulu söz konusu programların yayınının engellenmesine yönelik yayıncı kuruluşlarla –diyalogla- işbirliği içerisinde çalışmalar yürütmek üzere müteaddit toplantılar düzenlemiştir.

- Bütün bu çalışmalar üzerine iki televizyon kanalı bu tip programları yayından kaldırıp, bu programların yayınından vazgeçtiğini bildirmiş, bir başka televizyon kanalı da bundan böyle yarışma programlarına katılan yarışmacıların başka programlara konuk olmalarının engelleneceğini ve bu programlara çeki düzen vereceğini açıklamıştır. En çok izlenen  kanalın bu doğrultuda konuya yaklaşmaları olumlu bir gelişme olmuştur.

- RTÜK kendi mevzuatı çerçevesinde yayın ilkelerine aykırı hareket eden kuruluşlarla gerekli mücadeleyi vermekte ve işlemlerini gecikmeksizin yapmaktadır. Bu konuda gelen şikayetlerin kaynağını RTÜK’n işlemlerini geciktirmesi değil; verilen müeyyidelerin caydırıcı olmaması ve yaşanan hukuki sürecin uzunluğu teşkil etmektedir.

- Radyo ve Televizyon st Kurulu yalnızca yaptırım uygulayan bir kuruluş değildir. Üst Kurulun dünyadaki diğer benzerleri gibi aynı zamanda düzenleyici işlevi bulunmaktadır. Bu kapsamda özellikle çocuklara ve gençlere kötü örnek olacak, onların fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkileyebilecek yayınlara karşı bir taraftan gerekli müeyyideler uygulanırken, diğer taraftan da toplumun bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Çocukların zararlı yayınlardan korunması amacıyla geliştirilen "Akıllı İşaretler Simge Sistemi" ile ‘medya okuryazarlığının’ geliştirilmesine yönelik çalışmalar bu kapsamdadır.

- Özellikle Hollanda hkmeti tarafından desteklenen ve Avrupa lkelerinde asgari uyulması gereken bir standart olan ve çocukların zararlı yayınlardan korunmaları amacıyla bir süredir üzerinde çalışılan "Akıllı İşaretler Simge Sisteminin" bu yıl hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Bu sistemle ekranlarda gösterilmesinde özellikle çocukların seyretmesinde bir takım mahsurlar bulunan programlar yayınlanırken, içerikleri hakkında bilgilendirici birtakım simgeler gösterilmek suretiyle özellikle ebeveynlerin dikkati çekilmesi arzulanmakta; aynı zamanda küçüklerin zararlı içerikten korunması sorumluluğu yayıncılar, ebeveynler ve düzenleyici otorite tarafından paylaşılmaktadır. Bu da ortak bir denetimi doğurmaktadır.

- Günde ortalama 4 saat televizyon izleyen çocukların ve gençlerin bilinçlendirilmesi amacıyla okullarda medya okur yazarlığı dersleri verilmesi için de Milli Eğitim Bakanlığı ile temas kurulmuştur. Yayınlanan programların zararlarından çocukların en az etkilenmesine yönelik; çocukları eğitecek, televizyonun ve yayının mantığını anlatacak, yayında geçen unsurların sanal, hayali kurgulama olduğunu ifade edecek bir eğitimin verilmesi bu konuda alınacak önlemlerin birisi olacaktır.

- Aile Araştırma Kurumunun temel işlevi ailenin güçlendirilmesi, korunması, her türlü refahının artırılmasına yönelik gerekli araştırma ve tespitleri yapmak, projeler geliştirip, bunları uygulayıcı birimlere aktarmaktır. Bu çerçevede, özellikle 2004 yılı Şubat ve Mart aylarında gelen şikayetlerde dikkate alınarak, şikayet konusu programlar Aile Araştırması Kurumu uzmanlarınca incelemeye alınmış ve elde edilen sonuçlar, uygulayıcı kurum olan RTÜK'e iletilmiştir.

- 1995 yılında yapılan bir çalışmada çocukların sadece yüzde 4 ünün ailelerinin gözetiminde televizyon izledikleri tespit edilmiştir. Televizyonların toplum üzerinde etkisi, belirleyiciliği, bir anlamda kültür aktarıcılığı konusunda aileye alternatif olduğu gerçeği düşünüldüğünde, ailelerin tüketici olarak daha bilinçli davranmalarına yönelik Aile Araştırma Kurumu olarak çaba gösterilmekte; aile eğitimi konusunda geliştirilen paket programlarla bu yönde çalışmalar desteklenmektedir.

- Televizyon programlarının yayınlanmasında bu programların aldıkları reytingin büyük etkisi olmaktadır. Ülkemizde reyting ölçümleri ise AGB isimli yabancı bir özel şirket tarafından yapılmakta, bu şirketin çalışmaları ise RTÜK'ün katkısının olmadığı TIAK denilen ve hukuki sorumluluğu olamayan bir kuruluş eli ile yürütülmektedir. Bugünkü sistem reklam ajansı, reklam veren ve televizyon kuruluşları arasında bir ticari üçgeni ifade etmektedir. Kamuoyundan gelen yoğun şikayetlere rağmen aile eksenli yarışma programlarının giderek yaygınlaşması, reyting ölçümlerinin sosyal araştırmalarla desteklenmemesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölçme ve değerlendirme faaliyetinde RTÜK'ün müdahalesini yetki ve sorumluluğunu öngören bir yasal düzenleme yapılması ihtiyacı ortadadır.

- RTÜK sadece ceza veren bir kuruluş olmamalı aynı zaman topluma faydalı yayınlara/programlara maddi destek sağlayan ve bu şekilde bu programların yayınlanmasını teşvik eden bir kurum olmalıdır. Şu anda RTÜK bünyesinde yayıncı kuruluşlardan toplanan yüklü gelirler bulunmakta, ama bunlar kullanılmadığı için hazineye aktarılmaktadır. Yapılacak yasal düzenleme çalışmalarında RTÜK'ün teşvik edici fonksiyonunu çıkaracak hükümler konulması da düşünülmelidir.

b) Akademisyenlerce Yapılan Açıklamalar

- Televizyonların çocukların ve erişkinlerin üzerindeki etkileri genellikle şu başlıklar altında toplanabilmektedir; duyarsızlaşma, güven yitimi, özdeşim kurma.

- Şiddet ve cinsellik açısından bakıldığı zaman duyarsızlaşma televizyonların üzerimizde etkileri bakımından en başta gelir. Şiddet ve cinsellik ögesi taşıyan programlar abartılı bir şekilde verilerek, sıcak, güvenilir, rahatlamaya sağlandığı ortamlarda seyredildiği zaman, hem ruhsal sağlığımız hem de bilişsel ve zihinsel gelişimimiz açısından farkında olamadan şiddete karşı tepki geliştirmeme, duyarsızlaşma sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle film yapımcıları özellikle bu iki konuda duyguları uyarabilmek için şiddeti-cinselliği

giderek artırmaktadır. Bu durumda duyarsızlaşmanın daha da çok pekişmesini doğurmaktadır.

- Şiddet içeren görüntüler topluma, toplumun kurumlarına karşı güven yitimi oluşturmaktadır. Ebeveynlerle yapılan anketlerde görülmüştür ki; anne –babalar televizyon seyrederken çok derin çaresizlik duygusuna kapılmakta, ‘adam yedi kaçtı, biz yemedik ne oldu; okuma evladım, biz okuduk ne oldu sanki...’ gibi sözlerle bu duyguyu çocuklara da aktarmaktadırlar. Çocukların aileye ait olma duygusunun da bu güven yitimiyle çok ciddi örselendiği görülmektedir. Çünkü; çocuklar özdeşim yapmaları gereken ebeveynlerinin yoğun çaresizlik yaşadıklarını, yaşantılarında mutsuz olduklarını; bu duruma karşın mafya ve televole kahramanlarının çok keyifli yaşantılar sürdürdüklerini gördüklerinde evine, ailesine, okuluna, mahallesine ait olma duygusu çok ciddi zedelenmektedir.

- Yine bilimsel çalışmalar göstermiştir ki; okul öncesi çocukların anne-babaya benzemeye; okula başlayan çocuklarında öğretmenlerine benzemeye çalışmaları gerekirken, artık çocuklar televizyon kahramanlarıyla özdeşim kurar hale gelmişlerdir. Eski araştırmalarda çocuklara ne olmak istersin diye sorulduğunda, ‘polis olacağım, doktor olacağım, bilim adamı olacağım...’ cevapları alınırken, şimdiki araştırmalarda çok ciddi artışlarla ‘mafya babası olacağım’ şeklinde özdeşim kurmaların olduğuyla karşılaşılmıştır. Özellikle, 6 ncı, 7 nci, 8 inci sınıf öğrencilerinde bu yönde ciddi bir eğilimin olduğu görülmüştür. Bu özdeşim kurma sonucu çocukların çantalarında ciddi miktarda bıçak, falçata gibi televizyonlarda izledikleri şiddet filmlerinde kullanılan gereçlerin varlığı görülmüştür. Yine Kurtlar Vadisi gibi programlarda çocuklar iyi mafya, kötü mafya arasında seçim yapma zorunda bırakılmakta, daha akılcı, daha uygar, sağduyuya dayanan çözüm yolları çocuklar tarafından paylaşılmadığı görülmektedir. Hiç şüphesiz iyi programların çocukların gelişimine olumlu etkisi çok olmaktadır. Mesela, Susam Sokağı Programı yayınlandığı zaman yapılan araştırmalarda çocukların zeka gelişiminin 1,5 yaş daha arttığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki artık erişkinlerinde televizyon kahramanlarıyla özdeşim kurdukları görülmüştür.

- Yüzde 10’un yaşantısı televizyonlarda sanki yüzde doksanın yaşantısı gibi sergilendiğinde, ailelerde ve çocuklarda yüksek oranlarda kültür şokunun yaşanmasına, çözüm yollarının ve yaşantıların sadece bu şekilde olduğuna ilişkin ciddi kaygıların özentilerin olduğu görülmektedir. Özellikle, aile eksenli programlarda kişilik haklarının ya da konuyla ilgili kişilerin kişilik haklarının çok gözardı edildiği görülmektedir. Örneğin, geçmiş yıllarda aile içerikli tartışma programı yayınının akabinde, kişilerin programda adı geçtiği, öznel yaşantısının sergilendiği için üç intihar olayının yaşandığı görülmüştür.

- Yapılan araştırmalarda anne-babaların yüzde 67’sinin televizyon programları konusunda bilgilenme ihtiyacının olduğu ortaya çıkmıştır. Bu konuda, ‘Akıllı Simge’ uygulaması ailelerin bilgilenmeleri noktasında çok faydalı bir çalışma olacaktır.

- Çocuk programlarının televizyon yayınlarında ciddi şekilde sınırlandırıldığı görülmektedir. Yani çocuklar kendi izleme saatlerine girdikleri için yetişkinlerin izledikleri programları izlemektedirler. Bu durum çocukların, yetişkinlerin kültürlenme araçlarıyla kültürlenip, yetişkinler için önerilen ancak çocuklar için olumsuz olarak nitelenecek mesajlarla karşılaşmaları sonucunu doğurmaktadır.

- Eskişehir Anadolu Üniversitesinde yapılan bir araştırmada çocukların en çok televizyon izledikleri saatlerde yayınlanan programların yüzde 33'ünün yüksek oranda şiddet ögesi içerdiği ve bunların hiçbir denetim olmadan çocuklara aktarıldığı görülmüştür. Çocukların kısa süreli dikkatleri olduğu için kötü davranışın olumsuz etkileri program içinde gösterilse bile çocuklar için çoğu zaman bir anlam taşımamaktadır. Uygar ülkelerde şiddet, kötü davranış örnekleri ve cinsellik içeren programların çocukların izlemesinin engellendiğini veya çocukların izleme saatlerinin dışında yayınlandığı görülmektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı şiddet –cinsellik- kötü davranış ögesi içeren programların çocukların televizyon seyretme saatleri dışında yayınlanmasının toplum-aile ve çocuk sağlığı bakımından çok büyük önemi vardır.

c) Televizyon Kuruluşları Temsilcilerince Yapılan Açıklamalar

- Televizyon yayıncılığı, içinde sosyal sorumluluğu olan ancak temelde bir ticari faaliyettir. Yaptıkları işin doğası olarak televizyon kuruluşları reyting oranlarını dikkate almak durumundadırlar.

- Show TV'de yayınlanan evlenme yarışma programları ve Kurtlar Vadisi gibi dizilerin tamamı Show TV yayınlarının ancak yüzde 5'i ile 7'si arasında bir kısmını teşkil etmektedir. Bu programlardan kat kat üstünde sürelerle okul yaptırma kampanyalı programlar Show TV de yayınlanmaktadır. Bu bağlamda 81 tane okul yaptırılmıştır. Yine Türk aile yapısını bir arada tutmaya yönelik Ekmek Teknesi, Hayat Bilgisi gibi diziler Show TV yayınlarının yüzde 90 ının üzerindedir.

- Evlilik programları toplumun aynasını yansıtmakta olup, izleyicileri toplumda yaşanan sorunlara dikkatini çekmektedir. Bu programların izlenme oranları çok fazla olduğu için (RTÜK'e ve Komisyona gelen) binleri bulan şikayetler, Show TV tetikleme konusunda yetersiz kalmaktır.

- RTÜK denetim konusunda yetersiz kalıyor tespiti yanlıştır. Show TV'ye 2005 yılı içerisinde 35 adet, yine 2004 yılı içerisinde 59 adet RTÜK'ün -dava konusu yaptığımız- müeyyidesiyle karşılaşmıştır. Bu müeyyideler ve RTÜK'le kurulan diyalog sonucunda Kurtlar Vadisi, Gurbet Kadını gibi dizilerde daha ilkel davranılmıştır. RTÜK'le yapılan görüşmeler sonucunda Kanal D Televizyonu da kalitesiz bir kısım programların yayınına son vermiş, ve bu programlara katılan birtakım yarışmacıların ya da konukların başka programlara

çıkışlarının engellenmesine yönelik tedbirler alınmıştır. Böylece ciddi mahsurlar ortadan kaldırılmıştır.

- Bazen televizyon yayınlarının etkisinin önceden ne olacağı tespit edilememekte, bu programların yayınından sonra verilere ulaşılmakta ve gerekli rötuşlar yapılmaktadır. Halkın şikayetlerine ilişkin RTÜK tarafından sunulan veriler gerçekliği yansıtmamaktadır. Kanal D Televizyonu olarak bu programları seyretmek ister misiniz diye anket yapılırsa ulaşılan şikayet başvurularından daha fazla olumlu tepkiyle karşılaşacaktır.

- Aile yapısını korumak adına yasağcı bir yaklaşım yeterince işlev görmemektedir. Devletin, Kurumları vasıtasıyla, aile yapısını koruyan, yayın ilkelerine uygun davranan yayıncı ve yapımcı kuruluşları maddi olarak destek sağlamak suretiyle teşvik etmesi daha etkili olacaktır. Devletin TRT'nin birçok kanalını desteklemek için ayırdığı kaynakla bu teşvik kolaylıkla yapılabilir.

- Televizyon yayınlarında Türk Aile yapısını bozucu programların varlığı bir gerçektir. Burada esas sorun müeyyidelerin uygulanma prosedürünün uzunluğundan geciktirilerek uygulanması ve caydırıcı olamamasından kaynaklanmaktadır. Bu gün müeyyidelerin uygulanmasına kalmadan -veya yayın ilkelerine aykırı programları üzerinde bu müeyyidelerin etkisi olmadan- bu programlar yayından kaldırılmakta ve başka adlarla benzer yayınlar devam ettirilmektedir. Bu durum yayın ilkelerine uyan kanallar için haksız rekabet durumu oluşturmaktadır. Cezaların caydırıcı olmasına ve uygulama usulünün etkinlik kazandırılmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

- Türkiye'de yayınlanan programların reyting ölçümleri reklam verenler ve alanlar tarafından oluşturulan TİAK adlı hiçbir hukuki sorumluluğu olamayan bir kuruluşça denetlenen, AGB isimli bir şirket tarafından yapılmaktadır. Tekel konumunda olan bu şirketin verileri, televizyon yayıncılarına ve yapımcılarına yön vermekte bu da reklam pastası dağılımını belirlemektedir. Böyle bir durumda RTÜK'ün denetiminden ziyade AGB şirketinin yayınları denetlediğinden bahsedilmesi daha doğru olacaktır. Bu şekildeki bir yapılanma da yayın ilkelerine uymayan programların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bundan dolayı reyting ölçüm işlerinin RTÜK'ün de müdahil olduğu bir kuruluşça yapılması durumunda ekran kirliliği sorununu büyük oranda çözecektir.

d) Meslek Kuruluşları Temsilcilerince Yapılan Açıklamalar

- Türkiye'deki yayın kuruluşlarına reklam veren kuruluşların önemli bir çoğunluğu yabancı sermaye sahipleridir. Çokuluslu şirketlerin reklam verirken en önemli kriterleri reyting ölçümleridir. Yaklaşık bir milyar dolarlık reklam pastası da buna göre dağılmaktadır. Bu itibarla kişilerin davranış biçimlerini, tüketim alışkanlıklarını, eğilimlerini ve yayının nasıl olacağını reklam verenler belirlemektedir. Bu sorunun altından tüketicinin bilincinin geliştirilmesiyle ve bu doğrultuda yapılacak ekonomik ve sosyal faaliyetlerle aşılması

mümkün olacaktır. Bunun yolu da başta TBMM tarafından yapılacak yasal düzenlemelere dayanmaktadır.

- Günümüzde toplumun yapısının sağlamlığını belirleyen 2 temel unsur; aile yapısı ve eğitimidir. Bu iki müessesede yozlaşma başladığı zaman toplumsal değerlerde bir yozlaşma, toplum içerisinde bir çözülme söz konusu olur ki; bu tür toplumlara yabancı unsurların etkisiyle hükmetmekte kolaylaşır. Günümüzde egemen devletlerin en büyük silahı bu iki müesseseyi çökertebilecek medya gücüdür. Bugün bizim televizyonlarımızda yayınlanan birçok programın -özellikle çizgi filmlerin- bu eserleri üreten ülkelerde yayınlanmadığını görmekteyiz. Birtakım çizgi filmlerle, yarışma programlarıyla, müzik yapımlarıyla gençlerimizi ülkenin güncel, sosyal sorunlarından uzaklaştırıp, onlar için hayali gündemler yaratmak, onları farklı boyutlara taşımak suretiyle etki altına almak söz konusu olmaktadır. Yaklaşık dört senedir sunulmakta olan yarışma türü yapımların yayınlanmasına sessiz kalıp, daha yeni bir çabanın içine girmek düşündürücüdür. Konunun tarafı olan meslek kuruluşlarıyla/derneklerle diyalog kurularak bu yayınlarla mücadelede daha erken hareket edilmeli ve müdahalede bulunulmalıdır.

e) Komisyonca Yapılan Tespitler ve Değerlendirmeler

Komisyonumuz çalışmaları sonucunda gündem konusunu, idari makamlar tarafından televizyon yayınlarının zararlarının tespiti konusunda gerekli araştırmaların yapıp yapılmadığı ve yayın ilkelerine aykırı hareket eden programların denetiminde aksaklıkların olup olmadığı şeklinde 2 boyutuyla ele almıştır.

Öncelikle şikayet konusu yapılan yarışma türü ve aile içerikli programların topluma, aileye, çocuk ve gençlerin gelişimine etkilerinin araştırılıp ortaya konması gerekmektedir. Bu konuda, aileden sorumlu Devlet Bakanlığı koordinatörlüğünde, toplumsal alanda, ailede ve kitle iletişim araçlarında şiddetin önlenmesi ve bu konudaki toplumsal duyarlılığı arttırmak amacıyla "Şiddeti Önleme Platformu" adı altında bir çalışma grubu oluşturulduğu ve platformun çalışmalarını 15. 07.2004 tarihinden itibaren devam ettirdiği anlaşılmıştır.

Ancak, gerek komisyon toplantısında gerekse komisyonun yapmış olduğu araştırma çalışmaları sonucu görülmüştür ki; 1995 yılından bu yana somutlaştırılmış ve neticelendirilmiş, konuyu bilimsel olarak ortaya koyan ciddi bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

5256 sayılı Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunun 'Görevler' başlıklı 3 üncü maddesinde;

"a) Ailenin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılması için ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel araştırmalar yapmak veya yaptırmak; bu konularda projeler geliştirerek uygulamaya konulmasını sağlamak....

c) Mevcut aile yapısını; ana, baba, eş, çocuklar ve akraba ilişkilerinden kaynaklanan problemler ile ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin aile üzerindeki etkilerini araştırmak...

d) Aileyi ve aile bireylerini tehdit eden, aileden veya aile dışından kaynaklanan sorunları, aile içi şiddet ve istismarı, töre cinayetlerini, kötü alışkanlıkları ve bağımlılıkları, tüm bunları doğuran sebepleri, çevresel-sosyal etkilerini incelemek, araştırmak, bunların önlenmesine, çözümlenmesine yönelik ve aileyi destekleyici eğitici programlar hazırlamak veya hazırlatmak....

g) İnceleme ve araştırma alanlarında elde edilen bilgileri değerlendirmek ve sonuçlarını sosyal ve kültürel tedbirler haline dönüştürecek millî bir politikanın oluşumuna katkıda bulunmak, bunları uygulayıcı kurum ve kuruluşlara aktararak hizmetlerin geliştirilmesini ve yeni hizmet modellerinin oluşturulmasını sağlamak.”

gibi görevler Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Yürürlükten kaldırılan 396 karar numaralı Aile Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede (ve bu Kararnamede değişiklik yapan 423 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede de) benzeri görevlerin varlığı görülmektedir.

Yine, 3984 sayılı Kanunun ‘Üst Kurulun Görevleri’ başlıklı 8 inci maddesinde ‘Radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak kamuoyunda doğan tepki, beğeni ve hassasiyetleri sürekli olarak izlemek ve gerekli yönlendirmelerde bulunmak amacıyla gerekli kamuoyu araştırmalarını yapmak ve yaptırmak’ denilmek suretiyle benzeri bir görevin Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna verildiği görülmektedir.

Bu itibarla söz konusu kurumların, kanunlarında kendisine tevdi edilen görevleri – özellikle 1995 ile 2004 yılları arasında- ihmal ettikleri anlaşılmaktadır.

Televizyon yayınlarında aile içi şiddeti artırdığı, gençlerin, çocukların gelişimini olumsuz etkilediği iddia edilen programların daha da artarak yayınlandığı düşünüldüğünde, bu konuda devam etmekte olan araştırmaların bir an önce sonuçlandırılmasında büyük kamu yararının olduğu ortadadır.

Konunun ikinci boyutu bu yayınların denetim faaliyetlerinin yerindedir.

Bilindiği üzere 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi görevi Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna verilmiştir. Bu kanunun ‘Yayın İlkeleri’ başlıklı 4 üncü maddesinde,

“e) Yayınların toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması.

f) Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması, ...

j) Yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması...

s) Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması.

t) Yayınların müstehcen olmaması.

u) Kadına, güçsüzlere ve küçüklere karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi.

v) *Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması....*

z) *Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması.”*

İlkelerinin, radyo ve televizyon yayınlarında uyulması gerektiği belirtilmiştir.

Gerek komisyon toplantısında, gerek komisyonun araştırmaları sonucunda, Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun çeşitli tarihlerde, şikayet konusu programların yukarıda belirtilen yayın ilkelerine uymadıkları gerekçesiyle müeyyidelere başvurduğu, görülmüştür. Ancak söz konusu yayınlarla mücadelede kısmen bir başarı sağlandığı da anlaşılmaktadır. Bunun da başlıca sebebi yasada öngörülen müeyyidelerin uygulanabilmesi için gözetilen idari ve adli prosedürlerin ve verilen cezaların kademeli olarak uygulanabilmesinin yayın ilkelerine aykırı hareket eden programlarla etkin mücadeleyi engellemesidir.

3984 Sayılı Kanununun 33 üncü maddesine göre; yasayı ihlal eden yayın kuruluşlarına yayın ilkelerine aykırılığın devamı halinde sırasıyla uyarı/özür dileme, program durdurma, para cezası ve geçici yayın durdurma cezası uygulanabilmektedir. Bu düzenlemeye göre yayın ilkelerine aykırılığın devam etmesi halinde uygulanacak bir üst müeyyide idari ve (başvurulması halinde yürütmeyi durdurma kararı alınması durumunda) adli prosedürün tamamlanmasıyla verilebilmektedir.

Buna karşılık özellikle yarışma programları dönemlik bölümler halinde hazırladığı için hukuki sürecin uzaması nedeniyle çoğu zaman yasayı ihlal eden bir programa müeyyide uygulanması, program yayını bittikten sonra mümkün olduğundan, bu şekilde yasada öngörülen müeyyide amacı doğrultusunda bir işlev görmemektedir.

Bütün bu sebeplerden dolayı RTÜK'ün yayın ilkelerine uymayan televizyonlara yönelik para cezası gibi cezaları -ölçülülük ilkesi çerçevesinde- öncelikle uygulayabilmesine yönelik yasal düzenleme yapılması zarureti ortadadır.

Komisyonumuz televizyon yayınlarının kapatılmasına –ekranların karartılmasına- karşıdır. Yine aile ve toplum sağlığına aykırı hareket eden programlarla mücadelede salt müeyyide uygulamaya yönelik yöntemlerle başarılı sonuç alınamayacağına inanmaktadır. Bu çerçevede 3984 sayılı Kanunun 'Üst Kurulun Görevleri' başlıklı 8 inci maddesinde belirtilen "*Radyo ve televizyon konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla periyodik istişarelerde bulunarak, kamuoyu eğilimlerini değerlendirmek*" görevi gereği RTÜK tarafından yapılmakta olan televizyon kuruluşlarıyla diyalog kurarak çözüm getirme çabaları, Komisyonumuzca olumlu gelişmeler olarak karşılanmaktadır.

Yayın ilkelerine aykırı hareket eden programlarla mücadelede; Türk aile yapısını koruyucu, çocukların ve gençlerin zihinsel ve ruhsal sağlığını geliştirici nitelikteki programların RTÜK tarafından maddi destek sağlanarak desteklenmesi, televizyon yayıncılığında kaliteli programların üretilmesi bakımından etkin bir yöntem olacaktır. Bu

şekilde içeriği zengin olmayan programların yayın ilkelerine uyan televizyon yayınlarına karşı haksız rekabet halinde olmalarının da önüne geçilmiş olacaktır. RTÜK sadece ceza veren bir kuruluş olmamalı, aynı zaman topluma faydalı yayınlara/programlara maddi destek sağlayan ve bu şekilde bu programların yayınlanmasını teşvik eden bir kurum olmalıdır. Yapılacak yasal düzenleme çalışmalarında RTÜK'ün teşvik edici fonksiyonunu ortaya çıkaracak hükümler öncelikle yer almalıdır.

Komisyon çalışmalarında anne-babaların ve çocukların televizyon yayınlarının içerikleri konusunda bilgilendirilmeye ihtiyacının olduğu tespit edilmiştir. Komisyonumuz, RTÜK tarafından yürütülen, özellikle ebeveynleri televizyon yayınlarının etkileri bakımından bilgilendirmeyi amaçlayan 'Akıllı Simge Projesinin' ve çocuklara okullarda ders vermek suretiyle onlara televizyon yayınlarının mantığını anlatarak, onları eğiterek, bilinçlendirerek televizyon yayınlarının zararlı etkilerini en aza indirmeyi amaçlayan 'medya okuryazarlığı projesinin' geciktirilmeksizin uygulamaya sokulmasını topluma zararlı yayınlarla mücadelede denemeye değer bulmaktadır. Bu şekilde programların yayınlanmadan önce ve yayını sırasında denetleyici kuruluş, program yayıncıları ve ebeveynler tarafından ortak denetiminin sağlanması olanağı sağlanacaktır.

Karar :

Bazı televizyon kanallarında yayınlanan programların Türk aile yapısını, çocukların ve gençlerin psikolojik gelişimini olumsuz etkilediği ve ilgili idare makamları tarafından bu programların yayınının engellenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınmadığı iddialarına ilişkin yukarıda yapılan tespit ve değerlendirmeler ışığında :

- ***Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun denetimlerinin sonucunda verilen müeyyidelerin -kanunda konuluş amacına uygun olarak- caydırıcılık kazandırılmasına yönelik, 3984 sayılı Kanunda yapılması gereken yasal düzenleme çalışmalarının bir an önce bitirilmesi tavsiye edilerek, kanun değişikliği gerektiren konu hakkında bu aşamada, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ile TBMM İctüzüğünün 116 ncı ve 117 nci maddeleri uyarınca Komisyonumuzca başka bir işlem yapılamayacağına,***
- ***Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun Türk aile yapısını koruyucu, gençlerin ve çocukların ruhsal, zihinsel gelişimini geliştirici nitelikteki programlara maddi destek sağlamak suretiyle teşvik edici fonksiyonunu ortaya çıkaracak yasal düzenleme çalışmalarının bir an önce bitirilmesi tavsiye edilerek, bu aşamada, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ile TBMM İctüzüğünün 116 ncı ve 117 nci maddeleri uyarınca Komisyonumuzca başka bir işlem yapılamayacağına,***

- **Televizyon izleyicilerinin bilgilendirilmesini amaçlayan 'Akıllı Simge Sistemi Projesinin' Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca yapılmakta olan hazırlık çalışmasının bir an önce tamamlanarak ivedilikle uygulamaya geçirilmesine,**
- **Çocuklara okullarda ders vermek suretiyle onlara televizyon yayınlarının mantığını anlatarak, onları eğiterek, bilinçlendirerek televizyon yayınlarının zararlı etkilerini en aza indirmeyi amaçlayan 'Medya Okuryazarlığı Projesinin' Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle değerlendirilip uygulamaya konulmasına ilişkin işlemlerin gecikmeksizin tamamlanmasına,**
- **Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca uzun yıllar ihmal edilmiş olan -ve kanunlarınca görev olarak kendilerine verilen- televizyon yayınlarının Türk aile yapısına, gençlerin ve çocukların gelişimine etkilerini araştırmak üzere başlatılan çalışmaların bu kurumlar marifetiyle bir an önce bitirilmesine,**

Karar verildi.

Yahya AKMAN
Şanlıurfa Milletvekili
Başkan

Alaettin GÜVEN
Kütahya Milletvekili
Başkanvekili

Kenan ALTUN
Ardahan Milletvekili
Sözcü

(Toplantıya Katılmadı)
Fehmi ÖZTUNÇ
Hakkari Milletvekili
Katip Üye

Abdülmecit ALP
Bursa Milletvekili
Üye

(Toplantıya Katılmadı)
Ali Rıza GÜLÇİÇEK
İstanbul Milletvekili
Üye

Cahit CAN
Sinop Milletvekili
Üye

(Toplantıya Katılmadı)
Sedat KIZILCIKLI
Bursa Milletvekili
Üye

Mahmut GÖKSU
Adıyaman Milletvekili
Üye

(Toplantıya Katılmadı)
Mücahit DALOĞLU
Erzurum Milletvekili
Üye

Şevket ARZ
Trabzon Milletvekili
Üye

(Toplantıya Katılmadı)
Zeynep Damla GÜREL
İstanbul Milletvekili
Üye

